

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА В ШКОЛАХ: ВИКЛИКИ, трансформації, нові рішення

Результати експертної сесії у межах проєкту «Я в школі, я поруч»

4–6 травня 2025 року

Формат сесії та склад учасників

Формат: експертна сесія з елементами фокус-групи — якісний метод дослідження в межах адвокаційної кампанії

Мета формату: отримати глибоке розуміння змін у психологічній службі через поєднання професійного аналізу та досвіду з поля

Учасники:

- директори шкіл
- практичні психологи
- представники ІРЦ, ЦПР ПП, методичних центрів психологічної служби
- освітня омбудсменка
- представники IsraAID

Географія:

- Житомирська
- Запорізька
- Київська
- Львівська
- Миколаївська
- Сумська
- Херсонська
- Чернівецька
- Чернігівська області
- м. Київ

Навіщо ми зібралися?

Навіщо ми зібралися: мета й аналітичні цілі

Мета дослідження:

оцінити стан, виклики та перспективи розвитку психологічної служби в школах з урахуванням практичного досвіду учасників з різних регіонів

Завдання:

- виявити **ключові зміни** в роботі практичних психологів ЗЗСО за останні 3 роки
- окреслити **сильні сторони** діючої моделі функціонування психологічної служби у школах та **бар'єри** у діяльності психологів
- обговорити **ролі** керівника школи і практичного психолога у ситуаціях, вирішення яких потребує міжвідомчої взаємодії
- зібрати **пропозиції** щодо моделей функціонування психологічної служби в школах з урахуванням різних типів ЗЗСО, різних режимів навчання, різної безпекової ситуації в громадах і регіонах тощо

Як змінилася психологічна служба в умовах війни?

Розширення змісту роботи практичного психолога

- робота **в умовах постійної тривоги**, втрат, роз'єднання сімей
- **«швидка допомога»** і кризова підтримка
- **дистанційна/онлайн взаємодія** з учасниками освітнього процесу
- супровід адаптації та інтеграції дітей, які **через війну** опинилися у різних СЖО

Зростання запитів і довіри

- **більше звернень** від учнів, батьків, вчителів
- **зросла суспільна усвідомленість** важливості ментального здоров'я
- але: фахівці **працюють у межах старої структури** й нормативів

Проблеми на рівні системи

- 1 психолог на 700+ дітей
- нестача оновлених, в т.ч. цифрових фахових інструментів і методик
- низька оплата праці та плинність/відсутність кадрів
- емоційне вигорання працівників ПС
- багато можливостей професійного росту, але нестача супервізій та відсутність методичної підтримки

Виклики, з якими стикаються працівники ПС у школах через війну в Україні

- зміна змісту запитів у зв'язку з війною та зростання їх кількості
- зростання тривожності, психологічної травмованості, вразливості учасників освітнього процесу
- пріоритет безпеки у роботі
- в пріоритеті – психологічна безпека і попередження булінгу
- робота в режимі «швидкої допомоги»
- зростання очікувань від спеціалістів
- перевантаження через багатофункціональність
- витіснення основних функцій фокусом на ментальне здоров'я
- адаптація до умов дистанційного та змішаного навчання
- залучення до великої кількості активностей, проєктів
- збільшення кількості звітності різним інституціям
- виконання обов'язків, які не передбачені посадовою інструкцією

Структурні та системні виклики, з якими стикаються працівники ПС

ЗЗСО

- відсутність державного бачення та стратегії розвитку психологічної служби системи освіти України
- застарілі нормативно-правові акти, що регламентують діяльність працівників ПС системи освіти в Україні
- проблема кадрового забезпечення психологічної служби ЗЗСО
- відсутність легітимного доступу до учнівства
- відсутність методичного супроводу діяльності працівників ПС ЗЗСО
- неунормоване звітування працівників ПС ЗЗСО
- нерегульована міжвідомча і міжсекторальна взаємодія між працівниками психологічної служби закладів освіти та іншими фахівцями у громадах
- низький рівень оплати праці та нестача матеріальних ресурсів: відповідно обладнаних кабінетів (чи взагалі їх відсутність), оцифрованого фахового безкоштовного діагностичного інструментарію, який пройшов відповідну експертизу, електронного кабінету тощо
- відсутність психологічної підтримки дітей за кордоном та складність надання такої підтримки дітям, які знаходяться на ТОТ
- відсутність супервізії для самих психологів

Бачення роботи психолога в школі: день - тиждень - рік

Робочий **ДЕНЬ** психолога

Бачення психологів	Бачення керівників
<ul style="list-style-type: none">→ 8 робочих годин на день→ ранкові зустрічі з усіма кого зустрічаєш→ психодіагностика→ групові заняття за планом роботи→ несанкціоновані (незаплановані) виклики адміністрації→ підготовка до тренінгів→ корекційна робота→ індивідуальні консультації→ робота з документами в кабінеті→ повітряна тривога – перепланування→ зустріч із запрошеними батьками у зручний для них час→ неочікувані зустрічі з усіма: діти, батьки, вчителі→ вільний час – відсутній	<ul style="list-style-type: none">→ ранкові зустрічі→ спілкування, створення емоційний фону, настрою в колективі→ консультації→ взаємодія “психолог - директор”→ ведення документів→ відновлення власного ресурсу

Робочий **ТИЖДЕНЬ** психолога

Бачення психологів	Бачення керівників
<ul style="list-style-type: none">→ 40 робочих годин на тиждень→ консультування: індивідуальне, групове, (діти, батьки, вчителі)→ діагностика→ хапаєш можливості (коли є заміна)→ випрошування (для роботи з дітьми)→ підтримка всіх під час роботи→ ну ти ж «всєхня»→ дотичність до всіх процесів→ запланована групова робота→ зв'язки з громадськістю→ організаційно-методична робота→ екстрена допомога	<ul style="list-style-type: none">→ участь у заходах→ підвищення кваліфікації→ участь у плануванні→ реагування на запити→ корекційно-розвиткові заняття, команда супроводу→ звітність «на вчора», «терміново» і «планова»→ заміна уроків→ власне навантаження

Робочий РІК психолога

Бачення психологів	Бачення керівників
<ul style="list-style-type: none">→ 1440 робочих годин на рік→ планування→ звіти й інформація про здані звіти→ діагностика, профілактика, просвіта консультування, корекційно-розвиткова робота, організаційно-методична робота→ самоосвіта, курси підвищення кваліфікації→ атестація→ участь у педрадах, нарадах, семінарах→ проведення ресурсних зустрічей→ документи→ участь у проєктах→ тематичні дні, тижні, місяці→ вказівки, запити→ батьківські збори→ участь у комісіях з булінгу, насильства тощо→ ведення сайту, блогу→ залучення до розглядів у суді, допитів (поліція)→ відпустка	<ul style="list-style-type: none">→ планування→ самоосвіта, професійне зростання→ діагностика→ супровід освітнього процесу→ адаптація учасників освітнього процесу→ документообіг→ робота з дітьми з ООП

Я іноді взагалі боюсь вийти в коридор, бо як вийду, на мене кидь, кидь і я думаю: Боже, що мені з цим всим робити?

Вважається, що ми самі вільні у школі і у нас є час

Коли повітряна тривога, то ти маєш розірватися на всіх

Обід за 7 хвилин, якщо пощастить

Всі чекають від мене дива

Для проведення діагностики хапаєш кожну можливість. Щоб провести профорієнтаційну роботу, потрібно випрошувати дітей

Сайт психолога, сторінка школи, фейсбук школи, протибулінгова сторінка — все

Ключові розбіжності у баченні змісту роботи практичного психолога в школі

Фокус уваги:

- психологи зосереджені на якості, змісті, багаторівневій взаємодії, що часто непомітна зовні — робота з довірою, кризами, підтримкою
- керівники ж акцентують на звітності, помітних заходах, активностях, що мають вимірюваний ефект

Роль у закладі:

- психологи сприймають себе як автономних фахівців з чітким професійним полем
- керівники бачать їх як ресурсну фігуру — гнучку, завжди доступну, часто готову до завдань поза межами посадових обов'язків

Ключові розбіжності у баченні змісту роботи практичного психолога в школі

Керування часом:

- для психолога важливо мати передбачуваність, баланс між плановою та екстреною роботою
- керівники ж часто очікують швидкого реагування на запити

Обсяг та видимість праці:

- значна частина роботи психолога — «невидима» (емоційна підтримка, кризові інтервенції, вибудова довіри), але займає багато часу та енергії
- керівники переважно оцінюють лише те, що підлягає обліку: тренінги, протоколи, зустрічі, заходи

Висновки:

- **Роль психолога багатовимірна** — вона включає індивідуальну і групову роботу з учасниками освітнього процесу, психологічний супровід, просвітництво і профілактику, психодіагностику і кризове реагування, методичну роботу, міжінституційну комунікацію
- **Керівники часто мають спрощене або недостатнє уявлення про функціонал психолога**, що знижує рівень взаємного розуміння та ефективності командної взаємодії
- **Відсутність чітких меж між фаховими і нефаховими завданнями** призводить до виснаження, зниження мотивації і ризику вигорання практичного психолога
- **Основне розходження:** психолог прагне структури у розподілі робочого навантаження, натомість адміністрація очікує постійної готовності

**Функціонал
психолога:**
що записано і що є
насправді?

Формально (відповідно до Положення про психологічну службу у системі освіти України та професійного стандарту):

- психологічна профілактика
- психологічна просвіта щодо психологічного благополуччя та психічного здоров'я
- психологічна діагностика
- надання психологічної допомоги за запитом та/або відповідно до виявленої потреби у такій допомозі
- організаційно-методична робота
- здійснення власного професійного розвитку та самоосвіта

Фактично:

- заплановані заходи відповідно до плану роботи, укладеного за визначеними напрямками роботи
- робота з дітьми з ООП (безоплатна)
- супровід учнів під час тривоги
- участь у комісіях з булінгу, судах, допитах
- ведення сайту школи, психологічної служби, соцмереж
- швидке реагування на кризові запити
- медіація у конфліктних ситуаціях
- пошук необхідного матеріального забезпечення для проведення занять з учасниками освітнього процесу
- замінювання вчителів на уроках
- складання характеристик учнів

Що зайве й варто виключити:

- формальні звіти без сенсу
- “несанкціоновані” доручення від адміністрації
- дублювання роботи інших структур
- участь у позапланових заходах без згоди

Що хочуть бачити психологи в посадовій інструкції:

- чітко розмежовані ролі
- години для індивідуальної роботи з дітьми
- обов’язковий методичний день
- час для відновлення ресурсу
- гарантовані супервізії

Психологи не просять "менше роботи", вони просять "професійної роботи, за яку несуть відповідальність і на яку мають ресурс особистісний, професійний, матеріальний"

**Міжвідомча
взаємодія та
представництво
інтересів дитини
у роботі
практичного
психолога**

Для нас було важливо:

- осмислити роль практичного психолога у міжвідомчій взаємодії
- розібратися, як представництво інтересів дитини відбувається у складних життєвих ситуаціях
- визначити сфери відповідальності керівника закладу освіти і працівників психологічної служби та алгоритми дій у ситуаціях, в яких потрібна міжвідомча взаємодія

Кейси, для яких розроблялись алгоритми спільних дій:

1. Системне **цькування** учня в класі (булінг)
2. До класу прийшов новенький з числа **ВПО** (сприяння інтеграції)
3. Велика стресова подія для всіх у школі, де була потрібна **евакуація** з приміщення
4. Ситуація з **батьками** (батьки проти того, щоб психолог працював з дитиною)

Загальні висновки:

- у всіх ситуаціях **спільна координація дій** між керівником, практичним психологом, соціальним педагогом та класним керівником **є критично важливою**
- **тандем** психолога та керівника значно підвищує ефективність реагування
- **структурованість дій**, підготовленість та гнучкість — ключ до успішного розв'язання кризових ситуацій
- психологічна служба відіграє **центральну роль** у забезпеченні емоційної безпеки в школі
- міжвідомча взаємодія має бути не лише погодженою, а **відпрацьованою**, з чіткими каналами зв'язку та делегуванням
- важлива **превентивна робота**: попередження проблем через просвітницьку роботу, навчання, тренінги з класами, педагогами (наприклад, щодо надання ППД), батьками

**Діючі моделі
функціонування
психологічної
служби в школах
з урахуванням
тенденцій та
реалій
сьогодення**

Модель 1. ПП + СП, працюють наживо чи змішано **відповідно до нормативу** чисельності.

Модель 2. ПП і СП працюють на ставку в ЗЗСО, в якому **норма чисельності** учнів значно **перевищена**.

Модель 3. **Один** ПП/СП **в громаді**.

Модель 3.1. Один ПП на школу і громаду, але **кооперуються** з іншою громадою, де є ПП і вони діють разом (ПП шукає профспільноту в іншій громаді).

Модель 4. **Немає** працівників ПС в ЗЗСО.

Модель 5. **Суміщення** посад (одна людина є і ПП, і СП, або ПП та заступник директора).

Модель 6. Працівники ПС в школі, яка працює виключно **дистанційно**.

Модель 7. ПП – **молодий фахівець**.

Модель 8. Один ПП/СП як **сумісник** в кількох закладах.

**Приклад
рішення у
моделі
"1 шкільний
практичний
психолог на
громаду"**

Основні компоненти моделі

1. Навчання педагогів шкіл:

- базова підготовка з надання першої психологічної допомоги
- відпрацювання алгоритмів дій у кризових ситуацій
- регулярна супервізія

2. Організаційні умови для роботи практичного психолога:

- гнучкий погоджений графік присутності в кожній школі
- облаштоване місце для роботи в кожній школі
- транспорт або компенсація витрат на доїзд

Основні компоненти моделі

3. Поширення чітких алгоритмів дій:

- розроблені інструкції для кризових випадків і перенаправлення, з якими ознайомлені працівники усіх закладів, з яким співпрацює психолог
- налагоджений алгоритм міжвідомчої взаємодії у випадках, які цього потребують

4. Угода громади з практичним психологом з окресленими функціоналом, у якій фіксується:

- план роботи на рік (відповідно до визначених потреб)
- доплата, преміювання відповідно до критеріїв в пункті угоди
- графік роботи

Така модель дозволить

забезпечити

- **базовий рівень** психосоціальної підтримки та психологічної допомоги у всіх школах в громадах з обмеженим ресурсом
- **чіткі правила** взаємодії між школами та психологом
- **профілактику** вигорання практичного психолога
- **гнучкість** і масштабованість моделі

«Не ідеальна модель — але та, що працює»

Отже, сьогодні

психологічна служба вже довела свою надважливість, але **тримається переважно на людях**, а не на структурі

*Ми маємо **безпрецедентний суспільний запит** на психосоціальну підтримку і психологічну допомогу*

Наступний крок, який не можна відкласти — **системне перезавантаження:**

- перехід від точкових рішень — до **структурної трансформації**
 - **законодавче врегулювання** функцій, навантаження, оплати праці
 - **забезпечення** обладнання, діагностичного інструментарію, супервізійної підтримки
 - визначення психолога як **частини стратегічної команди** закладу
-